

137. Без дати.

Відомість оброків та викупів.

Рукопис. 3с.

АЛ $\frac{19-3/7}{506}$

О.КОВАЛЕНКО

Праця П.К.Федоренка “Архів Милорадовичів”*

Родина Милорадовичів залишила по собі помітний слід в історії старої України. Вихідці з далекої Герцеговини, вони досить швидко закоренилися в українському ґрунті, поріднилися з багатьма впливовими козацько-старшинськими фаміліями, прибрали до рук численні маєтки і посіли поважне місце серед місцевої, а потім і загальноімперської соціально-політичної еліти.

На особливу увагу заслуговує колоритна постать графа Г.О.Милорадовича (1839-1905) – громадського діяча, історика, колекціонера та мецената. Він значною мірою прислужився розвитку історичних досліджень та краєзнавчого руху в Україні. Ще у 50-х рр. XIX ст. Г.О.Милорадович плідно співпрацював з редакцією неофіційної частини “Черниговских губернских ведомостей”, яка на тоді відігравала роль своєрідного краєзнавчого центру. Згодом, впродовж 1896-1901 та 1903-1904 рр. Г.О. Милорадович обіймав посаду голови Чернігівської архівної комісії й чимало зробив для її становлення як архівної установи та краєзнавчої інституції.

Коло наукових інтересів Г.О.Милорадовича було досить різноманітним. Перу дослідника належить кілька ґрунтовних праць з історії Любеча, які містять цікаві відомості про історичну топографію та складну долю цього старовинного містечка. Одним з перших він започаткував вивчення історії та генеалогії українського дворянства, яке здебільшого походило з козацької старшини. Г.О. Милорадовичу належить також помітний внесок у скарбницю української археографії. На сторінках періодичних видань він ввів у науковий обіг цілу низку історичних джерел XVII-XIX ст., які зберігалися у його фамільному архіві [1]. Власне, саме Г.О. Милорадович ретельно впорядкував це унікальне зібрання документів, яке викликало неабиякий інтерес у фахівців.

У пореволюційні часи архів Милорадовичів спершу потрапив до Музею поміщицького побуту та мистецтва, облаштованого в чернігівському будинку Милорадовичів, а 1924 р. – до Чернігівського губернського (з 1925 р. – крайового) історичного архіву [2, 3]. “Цей досить великий фамільний архів, – зазначалося у тогочасному документі, – являє собою різнорідну збірку як з боку зовнішнього (папери ріжного формату в зошитах з твердими або м’якими палітурками, просто окремі папери), так і з внутрішнього (листування, щоденники, купчі, відомості про маєтки в різних формах). Здаточний опис лаконічно перелічує несистематизований матеріал, не даючи уявлення про зміст і склад архіву” [4, спр. 19, арк. 151]. На початку 30-х рр., коли Археографічна комісія Центрархіву України запланувала видання багатотомного “Огляду найважливіших фондів” українських архівів, фамільний архів Милорадовичів безпосередньо опинився у полі зору відомого чернігівського історика, архівіста і археографа П.К.Федоренка (1880-1962) [5]. На жаль, його ґрунтовна студія “Архів Милорадовичів” так і залишилась у рукопису [4, спр.34, арк. 9-19]. Значення її особливо зростає з огляду на те, що документи цього фонду загинули у роки останньої війни [4, спр.

* Друкується за: Студії з архівної справи та документознавства. – К., 1998 (за згодою автора)

166, арк.3]. Насамкінець зауважимо, що на сьогодні у Чернігівському історичному музеї ім. В.В.Тарновського зберігається вельми строкатий за своїм складом комплекс розрізаних документів, пов'язаних з родиною Милорадовичів, обставини появи якого у музеєсховищі досі остаточно не з'ясовані [6]. Сподіваємось, що публікація праці П.К.Федоренка проллє світло і на це питання.

Текст студії П.К.Федоренка друкується згідно з нормами сучасного українського правопису із збереженням усіх лексичних та стилістичних особливостей машинописного оригіналу.

Примітки:

1. Оглоблин О. Милорадович Григорій // Енциклопедія українознавства: Словникова частина. – Л., 1994. – Т. 4. – С. 1534; Коваленко О.Б. Історія Північного Лівобережжя у науковій спадщині Милорадовича // Чернігівська земля у давнину і середньовіччя: Тези доповідей Міжнародної наукової конференції. – К., 1994. – С.9-11.

2. Державний архів Чернігівської області (ДАЧО). – Ф. Р-593. – Оп. І. – Спр. 1381. – Арк.100; Спр. 1537. – Арк. 75 зв.-76.

3. Федоренко П.К. Чернігівський краєвий історичний архів та його фонди // Архівна справа. – 1928. – Кн. 7. – С. 27.

4. ДАЧО. – Ф. Р-651. – Оп. 1.

5. Коваленко О.Б. Павло Федоренко як архівіст і археограф // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: Наукові доповіді Всеукраїнської конференції. – К., 1997. – Ч.1. – С. 199-204.

6. Чернігівський історичний музей ім. В.В.Тарновського. – Інвентарний номер АЛ-506.

Архів Милорадовичів

I

Милорадовичі ведуть свій рід з Герцеговини [1]. Представники цього роду брати Михайло, Гаврило та Олександр Іллічі під час царювання Петра I емігрували з Герцеговини до Росії, оселилися на Україні й увійшли до складу козацької старшини. З цього часу починається інтенсивне нагромадження власності окремими особами цього роду. Про темп та методи цього нагромадження дає уяву стаття О.М. Лазаревського [2]. Син Михайла Степан (нар.близько 1699-1703 рр., помер 1756-1757 рр.) бунчуковий товариш, сотник Опошанський. 21 січня 1718 р. він одержав гетьманський універсал на с.Позніки Чорнуської сотні, 21 березня 1718 р. цю маєтність за ним закріплено царською грамотою. Одружений він був з Марією Михайлівною Гамаліївною. У Степана Михайловича було 7 синів та 5 дочок. Петро Степанович (народ. бл. 1723-1724 рр., пом.07.01.1799 р.) освіту набув у Київській академії. З 3-го січня 1762 р. він полковник армії й разом полковник Чернігівського козацького полку (останній), з 1783 р. – генерал-майор. Він є власник двох містечок, двох сіл, тридцяти п'яти деревень і трьох хуторів, у яких налічується 5281 душ кріпаків. Одружений він був з дочкою бунчукового товариша Софією Семенівною Полуботковою (народ. 28.11.1747 р., пом. 24.08.1773 р.). Брат Петра Степановича – Андрій (народ. бл. 1726-1727 рр., пом.02.11.1796 р.) навчався у Київській академії, брав участь у війні з Прусією (1759-61 рр.), у Турецькій війні (1769-1774 рр.), з 05.05.1779 р. – генерал-поручик, з 1781 р. – Чернігівський губернатор. Він є власник 3617 душ селян. Поховано його в Успенській церкві Чернігівського Єлецького монастиря. Його дружина Марія Андріївна походженням з роду Горленків. Третій брат Олександр Степанович помер 17.12.1757 р. у чині поручника Цегського піхотного полку.

До іншого покоління належали: 1) Семен Юхимович (народ. близько 1766 р.), який покинув службу в австрійській армії й року 1796 перейшов на службу до російської армії, з року 1801 він абшитований полковник гусарського полку; 2) Син Петра Степановича Григорій (народ. 08.01.1765 р., пом. 19.05.1828 р.) малоросійський пошт-директор (1791-

1792 рр.), Тавричеський губернатор (1802-1803 рр.). З 02.08.1803 р. покинув службу. За ним року 1824 налічується в Городницькому, Чернігівському та Сосницькому повітах 3962 душі, Лохвицькому, Гадяцькому, Пирятинському, Зіньківському, Миргородському та Золотоніському повітах 1524 душі, Катеринославському – 293 д., Херсонському – 39 д. кріпаків чоловічої статі. Поховано його в Чернігівському Троїцькому Іллінському монастирі. Зберігся надгробок. Одружений він був з Олександрою Павлівною Кочубеївною (народ. 1769 р., пом. 14.11.1838 р.). За нею року 1824 налічувалося у Константинградському повіті 561 д., Зіньківському – 301 д. і Полтавському – 427 д.

У Григорія Петровича було 7 синів та 5 дочок. З них Олександр Григорович (народ. 27.08.1793 р., помер 21.11.1868 р.) на службі з 1805 р., з 1830 р. був за Чернігівського генерального суддю (голова Палати Гражданського суду), з 1833 до 1842 р. був за почесного попечителя Чернігівської гімназії, з 1838 р. – член Чернігівського тюремного комітету. Поховано його в Чернігівському Троїцькому монастирі. Одружений він був з Софією Григорівною Туманською (народ. 23.11.1805 р., пом. 07.08.1890).

З братів Олександра Григоровича слід відзначити трьох: 1) Олексія Григоровича (народ. 09.10.1794 р., пом. 27.06.1825 р.), виховувався у Пажеському корпусі, з 1812 р. на військовій службі; 2) Ларивона Григоровича, недоумкуватого, який мав у Чернігівському та Городницькому повітах 934 д. кріпаків чоловічої статі. Помер 21.05.1864 р. в м. Лизні в Саксонії; 3) Сергія Григоровича (народ. 30.07.1805 р., пом. 29.08.1855 р.) – у військовій службі з 1827 до 1840 р., потім Зіньківський повітовий маршал, року 1824 за ним лічилося у селах Холявині, Порушині, Янівці та Товстолісі Чернігівської губернії та в Катеринославському повіті 715 д. кріпаків чоловічої статі. Помер нежонатим, поховано його у Здвиженському монастирі в Полтаві.

З дальшого покоління слід відзначити сина Олександрова Григорія Олександровича (народ. 24.09.1839 р., пом. 13.08.1905 р.), який виклопотав для себе та для своїх нащадків графський титул. Освіту набув у Пажеському корпусі. З 30.08.1888 р. генерал-лейтенант. З 01.06.1890 р. до жовтня 1896 р. – Чернігівський губернський маршал. З початку 60-х рр. був деякий час за мирowego посередника Городницького повіту. Був головою Чернігівської губернської архівної комісії. Зібрав та впорядкував сімейний архів, значну його частину опублікував у “Черниговских губернских ведомостях”, “Чтениях в Обществе истории и древностей российских при Московском университете”, “Киевской старине”, “Русском архиве” й інших виданнях. За ним в Городницькому повіті 2829 і в Чернігівському повіті 3719 десятин землі.

II

Рід Милорадовичів являє собою певну єдність, коли розглядати його з боку генеалогічного. Генеалогічна основа надає єдності й архівному фонду Милорадовичів. Проте, маючи на увазі цю основу, рід Милорадовичів можна розглядати як суму окремих родових одиниць, які здебільшого є й окремі самостійні економічні одиниці (володіння окремим майном). Це дає нам можливість, не порушуючи суцільности архівного фонду, в основу його систематизації покласти розподіл архівного матеріалу відповідно цим родовим економічним одиницям, розглядаючи папери окремого представника роду Милорадовичів як окрему складову частину фонду. При цьому розподілі архів чоловіка і його дружини, розглядаючи сімейний союз як союз економічний, ми вважаємо за одне ціле, але систематизуючи матеріал, де можливо, відокремлюємо архівний матеріал того й другої. Крім персональних архівів, яких в архіві Милорадовичів налічується 10, чітко відокремлюються архівні матеріали Полуботків і Туманських. Справи, які стосуються до роду Милорадовичів взагалі, ми відокремлюємо в групу “справи родові”. Отже за цим розподілом архів Милорадовичів складається з 13 окремих частин.

I. Папери Степана Михайловича Милорадовича

Збереглася одна книжка в шкіряних палітурках (№ 1), в якій переписано копії двох царських грамот 19 лютого 1718 р. та 21 березня 1718 р. на с. Позніки, “Реєстр сколко за отцовські деньги покупил поля в подданных своих жителей Познинских” з 1721 до 1724 р., “Реєстр, сколко в разных посторонних людей при степу хуторском купил поля” з 1721 до 1748 р.

II. Папери Петра Степановича Милорадовича

Купчі на маєтки Петра Степановича у волості Любецькій Городницького повіту скупчено в кн.№ 2 (70 купчих, за роки 1771-1789), почасті в № 3 на Крестовську економію.

Далі йде збірник паперів “генерал-майора П.С.Милорадовича 1762-1783 годов” (№ 4), в якому вміщено копії царських грамот і гетьманських універсалів та оригінали службових паперів: пожалування в полковники, бригадири, службові атестати, нагороди. Значну частину цих паперів надруковано в книжці Г.О.Милорадовича “О роде дворян и графа Милорадовича” (К., 1871). До особистих паперів належать далі “Старинныя записки и реестры о деньгах, издержанных Черниговским полковником П.С.Милорадовичем в походах 1762, 1769, 1772, 1773 и 1783” (№ 5). В № 6 зібрано 31 документ (листи, рахунки, нотатки за 1773-1798 рр.) про подавання на монастирі, церкви та убогим, матеріали про будування церков у с. Позніках та м.Любечі, зберігся й опис Покровської Любецької церкви з 1783 р. (№ 7). Далі йдуть листи до Петра Степановича різних осіб (батька, братів, графа О.Безбородька) за час з 1753 по 1798 р., разом 32 листи. Листування має діловий характер – виплата по векселях, купівля маєтків та ін. (№№ 8, 10).

III. Папери Андрія Степановича Милорадовича

Збереглося всього 6 документів: листи до нього гр. П.О. Рум'янцева-Задунайського, гр. О. Безбородька та папери, які стосуються його службової діяльності за час 1791-1794 рр. (№ 10).

IV. Папери Семена Юхимовича Милорадовича

Збереглося 2 папери – формуляри 1801 р.

V. Папери Григорія Петровича Милорадовича та його дружини Олександри Павлівни, народженої Кочубей

1. Серед паперів Г.П. Милорадовича та його дружини значне місце посідають документи на власність (купчі, плани, отдаточні описи, уводчі листи, тестаменти, дільчі акти, ревізські сказки на кріпаків й ін.). Ці документи стосуються економії Любецької (№№ 12, 14, 15, 21, 22) за час з 1755 до 1835 р., разом 311 документів; Золотоніської (№ 13, за час 1802-1843 р., 15 докум.); Боровицької (№ 17, з 1771 р., 33 докум.); Вовчицької (№ 20, 1781-1812 рр., 9 докум.); Холявинської (№ 18, з 1717 р., 210 докум.). Окремі збірки тестаментів та поділочних актів Григорія Петровича та його дружини (№ 19, 1800-1832 рр., 16 докум.) та отдаточний опис на села Холявин та Янівку року 1797 (№ 16).

2. Окрему групу складають особисті справи Г.П. Милорадовича за час з 1765 до 1828 р., разом 142 документи. До складу цієї групи належать: його формуляри, відомості, що стосуються до його військової служби (№ 23), його навчання в Геттінгені (№ 23), його зшитки з математики (№ 25, 26) та інших дисциплін (№ 27), підручники (№ 28), різні нотатки (№ 29), папери з Капітула орденів, папери, що стосуються навчання його дітей в Пажеському корпусі (№ 24), реєстри різних речей (№ 30).

3. Третю групу складають листи до Г.П. Милорадовича. Тут ми маємо 12 листів дружини його за роки 1789, 1801 і 1807 (№ 33). Листи від батька його Петра Степановича (№ 34, за 1789-1793, 1797 рр., 52 листи) переважно господарчого змісту. Листи від дітей: Ларивона, Олександра, Дмитра, Михайла й Сергія (№ 32 за час 1780-1826 рр., 38 листів). І, нарешті, листи від різних осіб – В. Туманського, гр. О. Безбородька, гр. П. Завадовського,

гр. О. Воронцова, кн. О. Голіцина та ін. (№ 31, 1790-1816 рр., 49 листів). Листи В. Туманського, надруковані Г.О. Милорадовичем.

4. Папери Олександри Павлівни Милорадович. Тут ми маємо дільчий акт 1832 р., ревізські сказки кріпаків, опис банківських паперів, посаг дочки її Лизавети й інші (№ 35, за рр. 1826-1842, 24 документи).

5. Листи до Олександри Павлівни від її дітей (№ 36, 1823-1833 рр., 42 листи) та листи з додатком рахунків за різне вбрання (№ 37, 1829-1830 рр., 20 документів).

VI. Папери Олександра Григоровича Милорадовича та його дружини Софії Григорівни, народженої Туманської

1) Господарчі папери. За час з 1822 до 1864 р. збереглося 6 прибутково-видаткових книжок Олександра Григоровича по економіях Боровицькій, Вознесенській, Любецькій, Хотуницькій, Крестовській, Золотоніській (№ 38-43). Опис меблів, одягу, срібла й іншого майна, що належало Олександрю Григоровичу (№ 44, 1848-1851 рр.). В окремій книзі (№ 45) зберігаються описи спадщини Олександра Григоровича від Сергія Григоровича Милорадовича 1856 р., Михайла Григоровича Милорадовича 1851 р., Степана Олександровича Милорадовича 1842 р., Олександри Павлівни Милорадович 1838 р. Тут же описи рухомого та нерухомого майна, меблів, посуду, срібла, бронзи, кришталю й ін.

2) Листи до Олександра Григоровича:

а) від дружини його Софії Григорівни за рр. 1847, 1857, 1856-1858, 1860, разом 56 л. (№ 46);

б) від брата його Дмитра за 1819-1843 рр., 33 л. (№ 49);

в) від сина Григорія (“письма к родителям” №№ 50, 51, за рр. 1848-1867, разом 258 л.);

г) від різних осіб – гр. О. Кушелева, гр. В. Кочубея, кн. Репніна, М. Миклашевського й ін. за рр. 1818-1868, 134 л. (№ 47 та 48).

3) Особисті справи Олександра Григоровича: службові папери за рр. 1793-1868, 90 документів (№ 52,53), метричне свідоцтво (№ 54).

4) Господарчі та фінансові документи Софії Григорівни Милорадович. Домові прибутково-видаткові книжки за рр. 1844-1890 (№ 55-60), описи банкових білетів (№ 61 а, 61 б).

5) Листи до Софії Григорівни Милорадович:

а) від Олександра Григоровича за роки 1837, 1845, 1849, 1850, 1854-1858, 1860, 1862, 1865, 1867, разом 178 л. (№№ 62, 64). Цікаві з економічного боку – стан маєтків, промислові підприємства в економіях, торгівля й ін.;

б) від родини й знайомих – 96 л. (№ 63), від сина її Григорія Олександровича за рр. 1868-1890, разом 426 л. (№ 65-66).

VII. Папери Олексія Григоровича Милорадовича

Збереглося лише 6 документів за 1820-1825 рр.: особисті папери та листи від родичів (№ 10).

VIII. Папери Ларивона Григоровича Милорадовича

Збереглося лише 10 документів, які мають особистий характер – метричне свідоцтво тощо (№№ 67,40).

IX. Папери Сергія Григоровича Милорадовича

а) Особисті папери – формуляри, прохання й ін. з 1835 до 1855 р., 17 документів;

б) листи до нього від братів його Лева, Дмитра, Олександра – 10 л. за 1838-1842 рр. (№ 68).

X. Папери Григорія Олександровича Милорадовича

1. Господарчі папери. За час з 1857 до 1904 р. збереглося 6 прибутково-видаткових книжок Григорія Олександровича (№№ 145-150).

2. Листи до Григорія Олександровича. Листування являє собою 44 окремі книжки в пристойних палітурках. На корінці кожного тому напис:

“Письма писанья графу Гр. Алекс. Милорадовичу в... году”. За час з 1849 до 1904 р. збереглося понад 4500 листів (№№ 69-112). Тут ми маємо листи родичів, сторонніх осіб, редакцій та редакторів різних часописів і відношення офіційних та наукових установ. Між кореспондентами Г.О. Милорадовича ми зустрічаємо О.Лазаревського [3], О. Бодяньського, М. Білозерського, О. Шишацького-Ілліча, І. Шрага й ін. і, з другого боку, Чернігівського губернатора А. Анастасьєва, Чернігівського губернатора Є. Андрієвського й ін.

3. Щоденники Г.О. Милорадовича (№№ 113-142) мають вигляд гарно опрацьованих книжок (30 кн.). Щоденник починається з 1857 р. і закінчується 1905 роком. Бракує 7 книжок за роки 1897-1903, які певне загинули під час громадянської війни. Як додаток до щоденників треба розглядати “Воспоминания гр. Г.А. Милорадовича” (№№ 143-144). Щоденник сухо перелічує зовнішні факти життя: обіди, подорожі, концерти й ін. Вклеєно багато програм, меню, вирізок з газет й інш. Не дивлячись на бідність думки та одноманітність, автор мимоволі подає багатий матеріал для характеристики владущої поміщицької класи.

4. Особисті папери графа Г.О. Милорадовича. Тут ми маємо відомості про його навчання (№ 152), папери, які стосуються служби його на посаді мирового посередника (№№ 153, 154, 155), по рекрутських наборах у Ревелі й В'ятці (№ 156).

5. До п'ятого розділу я зараховую різні папери (Уагіа), які потрапили до архіву Г.О. Милорадовича завдяки його інтересу до того чи іншого питання. Тут є алфавети дворян Чернігівської губернії (№ 157), списки генералів царської свити (№ 158), матеріали для історії Пажеської корпусу (№ 159), документи, які стосуються до історії Любецького монастиря (№№ 163, 164), й інші (№№ 160, 161, 162, 165-169).

XI. Папери Туманських

Збереглася окрема “Книга на записку всех вещей, имеющихся в доме июля 1 дня 1807 году генерал-майора Григория Васильовича Туманского” (№ 170).

XII. Папери Полуботків

Тут ми маємо збірку старих документів – купчі, виписи з ревізій, вірющі листи, описи господарств, реєстр скринь з різним майном й ін. за роки 1619-1794, разом 295 документів (№ 172, 174, 175, 176, 177). Окремо слід відзначити “Дело о разделе Полуботковских недвижимых добр” за рр. 1662-1791 (№ 106), “Книгу пожитком й маетностям Полуботковым 1725 года” (№ 173). Деякі документи надруковані Г.О.Милорадовичем у брошурі “О роде дворян Полуботков” (К., 1870) і “Любеч” (М., 1871). № 173 надруковано в “Чтениях в Обществе истории и древностей российских при Московском университете”.

XIII. Справи родові

В цю групу відокремлено збірки документів, які стосуються до роду Милорадовичів в цілому, або справи, які зачіплюють окремі групи Милорадовичів.

До першої підгрупи треба віднести такі справи, як “Родословная роспись рода Милорадовичей” (№ 179), “Доказательства дворянского происхождения рода Милорадовичей” (№ 180). До другої – судові процеси між родичами (№ 11) і збірки різних документів, до яких потрапляли тестаменти, реєстри підданців, реєстри посагу, листи, судові позви Скаржинських, Устимовичів, Полуботків, Стороженків, Лашкевичів, Єсимонтовських, Мосолових, Тишкевичів, Туманських, Скоропадських, Чорнишів, Томар, так або інакше пов'язаних з родом Милорадовичів (№№ 178, 181, 182, 151). Разом 240 документів за 1703-1867 рр.

III

Архів Милорадовичів в цілому являє собою дуже цінну збірку документів для історії шляхетства на Україні. Перші Милорадовичі оселяються на Україні якраз в момент

формування тут шляхетської кляси. Протягом XVIII і XIX ст. рід Милорадовичів буйно розквітає на українській чорноземлі, набуває величезних багатств, вступає в родовий зв'язок з наймогутнішим шляхетством, дає низку адміністраторів для старих і нових установ України. В архіві Милорадовичів зберігся документальний матеріал для всебічного висвітлення історичного процесу на Україні.

1) Найбільшу групу складають документи, які характеризують процес надбання шляхетством власності (землі, маєтки, кріпаки й ін.), починаючи з кінця XVII сторіччя. Матеріал цей зберігається переважно в документах різних економій (№№ 2, 4, 12, 14, 15, 21, 22 й ін.).

2) Разом із зростанням економічної могутності шляхетства йде його юридичне оформлення і закріплення за ним “командних висот” у гражданській та військовій службі. Матеріали цієї групи можна знайти в особистих паперах Милорадовичів (№№ 10, 23), загальнородових документах (№№ 179, 180) та листуванні.

3) У великому власницькому господарстві протягом двох століть в зв'язку з переходом до промислового капіталізму відбувалися значні зміни. В архіві Милорадовичів є багато матеріалів для характеристики великовласницького господарства в його двохсотрічному розвитку. Ці відомості збереглися почасти в господарчих документах, як ось прибутково-видаткові книжки різних економій (№№ 38-43, 55-60, 145-150), почасти в листуванні, яке за деякі роки переважане господарчими відомостями (№№ 62, 64, 46).

4) Разом з матеріалом економічним в архіві Милорадовичів збереглася сила матеріалів культурно-побутового характеру. Матеріал цей цікавий не тільки для характеристики матеріальної культури “дворянских гнезд”, а і духовних інтересів шляхетства. З цього боку найбільш цікаві щоденники Г.О. Милорадовича.

IV

З зовнішнього боку архів Милорадовичів являє собою 181 окрему книжку, які опрацьовано в міцні палітурки з шкіряними корінцями. На корінцях золотом видруковано заголовки. Крім цього є дві папки з окремими документами. Такий вигляд архів має завдяки Г.О. Милорадовичу, який старанно збирав родові документи, систематизував їх по одноманітних групах, опрацьовував у палітурки. Треба гадати, що архів в основному зберігся за винятком декількох щоденників Г.О. Милорадовича. Крім того деякі з цих щоденників пошкоджені: вирвано чистий папір з частиною тексту в книжках за роки 1876, 1885, 1893, 1894, 1905. Є здаточний опис, якого складено на підставі заголовків.

Примітки:

1. Щоб краще уявити складові частини цього архіву, я коротко спиняюся на генеалогії Милорадовичів. Докладні відомості про це див.: Модзалевский В.Л. Малороссийский родословник. –К., 1912. – Т. III. – С. 513-546.

2. Лазаревский А.М. Люди Старой Малороссии: Милорадовичи // Киевская старина. – 1882. – № 3. – С. 479-498.

3. Листи О.М. Лазаревського надруковані в “Українському археографічному збірнику” (Т.2.–К., 1927). Державний архів Чернігівської області. – Ф. Р-651. – Оп. 1. – Спр. 34. – Арк. 9-19.